

ΝΕΑ ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΝΙΚΟΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΔΕΝ
ΘΕΛΟΥΝ ΨΥΧΟΛΟΓΟ
ΓΟΝΕΙΣ ΘΕΛΟΥΝ!

Εμπιστευτική επιστολή σε γονείς που σκέφτονται

ΤΟ
ΚΟΥΡΥΦΑΙΟ
BEST SELLER
ΓΙΑ ΓΟΝΕΙΣ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Περιεχόμενα

Πρόλογος στη νέα εμπλουτισμένη έκδοση	13
Πρόλογος	23
I. Η έκπληξη μπροστά στο προφανές.	25
II. Μπρος στην ασύμμετρη πραγματικότητα.	45
III. Παιχνίδια εξουσίας ή παιχνίδια με κανόνες;	59
IV. Μη φοβάσαι να είσαι γονιός	87
V. Κοντά και λίγο πιο ψηλά!	117
<i>Τρεις εσφαλμένες στάσεις του γονιού.</i>	<i>120</i>
<i>Οι τέσσαρες αρετές του γονιού.</i>	<i>124</i>
<i>Κοντά και λίγο πιο ψηλά!</i>	<i>133</i>
<i>Γένοι' οίος εσσί</i>	<i>141</i>
 Επίμετρο	
<i>Τι γίνεται αν ήδη το παιδί έχει κακή συμπεριφορά;</i>	<i>145</i>

Πρόλογος στη νέα εμπλουτισμένη έκδοση

Ήταν ένας ελληνικός Αύγουστος πριν από εννέα χρόνια. Μια βραδιά κάτω από τ'άστρα και κοντά στη θάλασσα, και με τραπεζί, δηλαδή κουβέντα για μύρια όσα, με φίλους και συναδέλφους αγαπητούς.

Σ' αυτή την κουβέντα κάποια στιγμή τους είπα έναν λόγο που συνήθιζα ήδη από καιρό να χρησιμοποιώ στις θεραπείες και, ενίοτε, σε όσους μου μιλούσαν για το παιδί τους λέγοντας «Μήπως πρέπει να το πάμε σε ψυχολόγο;». Ο λόγος που συνόψισε την τοποθέτησή μου ήταν «Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο. Γονείς θέλουν!».

Η στάση των συνομιλητών μου ήταν ένα μείγμα από συμφωνία και κάτι σαν έκπληξη μπροστά στο προφανές, που γίνονταν πιο ανάγλυφες από τη μη λεκτική επικοινωνία των εκφράσεων του προσώπου και των στάσεων του σώματος.

Όταν έμεινα μόνος, αργά μετά τα μεσάνυχτα, βίωσα κάτι σαν φώτιση. Το ίδιο βράδυ στο μυαλό μου, και τις επόμενες ημέρες στο χαρτί, δούλευα πυρετωδώς και μορφοποιούσα αυτή την αίσθηση.

Η πρώτη αναγνώστριά του χειρόγραφου –μια σοφή γυναί-

κα- ξεκίνησε να ρίχνει μια ματιά σ' αυτό τη στιγμή που ετοιμαζόταν να πάει για κολύμπι. Στάθηκε για λίγο όρθια, διαβάζοντας τη μια σελίδα μετά την άλλη. Περίμενα να κάνει στάση και να πάμε στη θάλασσα. Εκείνη, λίγο ασυναίσθητα, κάθισε σε μια καρέκλα. Και διάβασε απνευστί ολόκληρο το χειρόγραφο. Η θάλασσα, εκείνο το πρωί, χρειάστηκε να κυματίζει χωρίς εμάς.

Κάποιους μήνες αργότερα ο εκδότης μου ο Νώντας Παπαγεωργίου συνόψισε με τον δικό του τρόπο την αφήγηση που είχε το βιβλίο, λέγοντάς μου: «Νίκο, αυτό δεν είναι βιβλίο, αλλά κοινωνική παρέμβαση». Σ' αυτά τα λόγια συμπυκνώνονταν η μεγάλη κοινωνική απορία και ανάγκη ως προς τη γονεϊκή λειτουργία, η λεκτική ή μη λεκτική ανταπόκριση των αναγνωστών και η θετική ενέργεια που εκλύει η επαφή με το κείμενο.

Από τότε έχω γυρίσει τη μισή Ελλάδα και πλήθος μίντια μιλώντας γι' αυτό το βιβλίο και αυτό το θέμα. Το μήνυμα που κρατούσαν οι άνθρωποι μου το είπαν χίλιες φορές: «Πιστεύαμε ότι το παιχνίδι χάθηκε, αλλά μας δείξατε έναν δρόμο. Και μας απενοχοποιήσατε». Με αφορμή το δεύτερο σημείο, θέλω να εκφράσω την έντονη επιφύλαξή μου απέναντι σε όσους θέλουν μεν να πλάσουν καλούς γονείς και καλά παιδιά, αλλά το επιδιώκουν κουνώντας το δάχτυλο και ενοχοποιώντας τους μεν και τα δε. Οι κεραυνοί του ιεροεξεταστή σπάνια έχουν θετική παιδαγωγική επίδραση. Αν δεν αγαπάς αυτόν που σφάλει, μπορεί ενδεχομένως να του επιβάλεις μια άλλη συμπεριφορά, αλλά καθιστώντας τον δούλο, αφού η ενοχή είναι η χειρότερη αστυνομία.

Η παρούσα εμπιστευτική επιστολή επιδιώκει κάτι άλλο: Να λειτουργήσει ως μαθητεία στην ελευθερία υποστηρίζοντας τον ελεύθερο στοχασμό κάθε γονιού και κάθε παιδαγωγού, και τελικά του παιδιού, βοηθώντας τους να φτάσουν στο καλύτερο, όσο είναι ανθρωπίνως δυνατόν, επειδή το θέλουν και όχι επειδή «έτσι πρέπει, αλλιώς...». Η πιο γόνιμη μαθητεία είναι η μαθητεία της ελευθερίας.

Η βασική ιδέα είναι η εξής: Το παιδί περιμένει από τους γονείς του αγάπη. Όχι όμως αγάπη όπως να 'ναι, μιαν αγάπη άτεχνη ή κακότεχνη. Περιμένει μια *έντεχνη αγάπη*, που προσιδιάζει στη σχέση γονιού-παιδιού. Κι αυτή η έντεχνη αγάπη θα βοηθήσει το παιδί στον μακρόχρονο αγώνα του να κατακτήσει τη δική του *έντεχνη αυτονομία* και να πραγματοποιήσει τη δική του *έντεχνη προσωπική λειτουργία*. Η τέχνη του γονιού είναι μια σπουδαία όψη της τέχνης του ζην. Και μεταδίδει και στο παιδί την καλή τέχνη του ζην, που και το ίδιο μπορεί να καλλιεργήσει και να μεταδώσει παραπέρα.

Κάποιες φορές με ρωτάνε τι θα ήθελα να αλλάξω σ' αυτό το βιβλίο. Η απάντησή μου είναι ότι θα μπορούσα να προσθέσω ή να αναπτύξω πολλές ακόμα ιδέες. Στα σχέδιά μου είναι, άλλωστε, να το κάνω, με τη μορφή που ταιριάζει καλύτερα σε καθεμιά τους.

Υπάρχει ωστόσο ένα σημείο που επανέρχεται στις δημόσιες, ιδιωτικές και θεραπευτικές ή συμβουλευτικές συζητήσεις μου με τους μεγάλους (θίγεται άλλωστε συνοπτικά και στο βιβλίο). Είναι το ερώτημα: «Και τι κάνουμε τώρα που το

θέμα έχει στραβώσει και το παιδί έχει ξεφύγει;». Ή αλλιώς: Ποια παιδαγωγική μέθοδος θα μπορούσε να επανορθώσει μια εμπλοκή με κύριο σύμπτωμα την κακή συμπεριφορά του παιδιού; Γι' αυτό το σημείο θέλω να εκθέσω συνοπτικά μια απάντηση. Θα τη βρείτε στο τέλος του κειμένου, ως Επίμετρο.

Είτε υπάρχει εμπλοκή είτε όχι, η ασφαλής βάση για να συγκροτηθεί το παιδί ως αυτόνομο, επιθυμούν και ηθικό υποκείμενο είναι η εξής: *Το παιδί να γίνει υποκείμενο του λόγου του.*

Αυτή η θεμελιώδης στάση σημαίνει και τα ακόλουθα:

- Ακούμε πάντοτε πολύ προσεκτικά το παιδί – και όσα λέει και όσα δεν λέει, αλλά τα εκφράζει με συμπεριφορές, είτε γιατί δεν θέλει είτε γιατί δεν μπορεί να τα εκφράσει με λέξεις.
- Βοηθάμε με κάθε τρόπο ώστε το παιδί να κατορθώνει να λέει ό,τι εννοεί, να εννοεί αυτό που λέει και να ξέρει ότι ο λόγος μας είναι συμβόλαιο που δεσμεύει το υποκείμενο. Ενώ, παράλληλα, εμπλουτίζει την ύπαρξή του με την αξιοπρέπεια του έγκυρου συνομιλητή και του ισότιμου εταίρου στον οικογενειακό και κοινωνικό βίο.
- Η αξιοπρέπεια του υποκειμένου του λόγου είναι το νόημα της μαθητείας που ξεκινάει από τις πρώτες στιγμές της ζωής του παιδιού, αν του παρέχουμε το κατάλληλο περιβάλλον: Προσέχοντας και κατανοώντας τα λεκτικά ή εξωλεκτικά μηνύματά του, απαντώντας του με αγάπη που σέβεται τους κανόνες του παιχνιδιού, διδάσκοντάς το με τα λόγια και τα έργα μας. Και παρέχοντάς του χώρο, κίνητρο και τρόπο ώστε να λειτουργεί αυθεντικά ως υποκείμενο του λόγου του σε κάθε περίπτωση.

Ένα παράδειγμα ανατροφής, στάσης και τρόπου συνομιλίας, που συγκροτεί το παιδί ως υποκείμενο του λόγου του από τις απαρχές της σχέσης του με τη γλώσσα, είναι το ακόλουθο:

Θέλουμε να μάθει να κάνει κάτι ή να εφαρμόσει κάτι που γνωρίζει ή να τηρήσει μια οδηγία που του δίνουμε. Μια παραδοσιακή μέθοδος, ίσως η πιο διαδεδομένη, είναι λόγια, εκφράσεις και χειρονομίες του είδους «Να κάνεις αυτό! Πρέπει να κάνεις αυτό! Αν το κάνεις αυτό, θα ανταμειφθείς. Αν δεν το κάνεις αυτό, θα τιμωρηθείς». Αυτό που πρέπει να κάνει το παιδί θα μπορούσε να είναι το να παίζει φρόνιμα και να μην ενοχλεί όσο μιλάει ο μεγάλος στο τηλέφωνο, να μην παίρνει τα πράγματα των άλλων χωρίς την έγκρισή τους, να προσέχει μη χτυπήσει όταν παίζει, να μην ανεβαίνει σε καρέκλες μόνο του... μέχρι το αμίμητα κορυφαίο, στην παραλία «Κωστάκη, πρόσεχε γιατί θα πνιγείς και θα σε σκοτώσω!!!»...

Κοινός παρονομαστής αυτών των διατυπώσεων και στάσεων είναι ότι το παιδί θεωρείται αντικείμενο του λόγου του μεγάλου. Αντικείμενο προς προγραμματισμό και ρύθμιση, στο οποίο έτσι απευθυνόμαστε και έτσι πρέπει να λειτουργήσει: *Εσύ θα κάνεις αυτό επειδή έτσι σου λέω εγώ.*

Πώς θα μπορούσε, σ' αυτή τη στοιχειώδη, απλή και καθολική κατάσταση, να αναδειχθεί το παιδί ως υποκείμενο του λόγου του; Θα μπορούσαν να υπάρχουν πολλοί τρόποι. Ωστόσο, ο πιο απλός θα ήταν ο εξής: Δεν του λέμε μόνο «Να κάνεις αυτό...». Αλλά συνεχίζουμε τον διάλογο καλώντας το παιδί να ενστερνιστεί το τι θα κάνει ως υποκείμενο του λόγου του, λέγο-

ντάς του: «Πες μου τι είπαμε ότι θα κάνεις;». Από τη στιγμή που το παιδί θα πει «Θα προσέχω...» ή «Θα παίξω χωρίς να σε διακόπτω όταν μιλάς στο τηλέφωνο», το παιδί τοποθετείται ως υποκείμενο του λόγου του: ως «εγώ» (= ο εαυτός μου ως υποκείμενο του λόγου μου) και όχι ως «εσύ» (= κάποιος άλλος στον οποίο απευθύνεται ο μεγάλος).

Αν αυτό γίνεται σε ένα περιβάλλον έντεχνης αγάπης, και αν νοηματοδοτείται κατάλληλα από τον λόγο των παιδαγωγών, τότε θα λειτουργήσει διπλά:

- Άμεσα, ως υπόδειγμα στάσης, επειδή η γλώσσα λειτουργεί και ως προγραμματιστής και ρυθμιστής της συμπεριφοράς, όλως ιδιαιτέρως στο παιδί: Αρκεί να το παρατηρήσουμε όταν παίζει και ταυτόχρονα λέει φωναχτά με λέξεις αυτό που πράττει με τα χέρια, με το βλέμμα κ.λπ.
- Και απώτερα, ως μάθημα ζωής, που το νόημά του συνοψίζεται στο ότι η γλώσσα είναι κορυφαίος εγγυητής της συγκρότησης του υποκειμένου και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, και γι' αυτό την τιμάμε για να μας τιμάει.

Μια διευκρίνιση: Παρόμοιες τεχνικές έχουν προταθεί και από άλλους. Τυπικά, αυτές οι τεχνικές εντάσσονται σε ένα σύνολο (ένα σύμπλεγμα και μια ακολουθία) άλλων τεχνικών, που η προοπτική τους είναι ο αποτελεσματικός προγραμματισμός της συμπεριφοράς του παιδιού. Σε μια κραυγαλέα διατύπωση του νοήματός της, μια τέτοια συμπεριφοροκεντρική προσέγγιση έχει μάλιστα αποκληθεί (από τους επινοητές της) «Child management» ή, για όσους δεν αντιλαμβάνονται τη συμπυκνωμένη διατύπωση, «Child behavior management techniques»: Δηλαδή, το καλό

μάνατζμεντ του αντικειμένου «παιδί» με τη χρήση τεχνικών που ορίζουν τη συμπεριφορά του.

Η προσέγγιση που προτείνεται εδώ διαφέρει αισθητά από κάτι τέτοιο. Η λογική της, το νόημά της και η φιλοσοφία της δεν είναι ο αποτελεσματικός προγραμματισμός του παιδιού. Είναι να συγκροτηθεί το παιδί ως υποκείμενο του λόγου του. Οπότε η εκμάθηση και υιοθέτηση συμπεριφορών είναι το έλασσον ζητούμενο. Το μείζον ζητούμενο, που καθορίζει και το νόημα του όλου, είναι να κατορθώσει το παιδί να λειτουργεί ως υποκείμενο που τιμά τον λόγο του και ο λόγος του το τιμά, καθιστώντας το άξιο και ισότιμο συνομιλητή και κοινωνικό εταίρο. Οπότε, και τα λόγια των γονέων ή των άλλων παιδαγωγών, που σχολιάζουν τη συμπεριφορά του παιδιού, δεν περιορίζονται στο «Μπράβο που το έκανες αυτό!» (επιβράβευση ή τιμωρία). Ο σχολιασμός της συγκεκριμένης συμπεριφοράς είναι μόνο η αφετηρία μιας ευρύτερης νοηματοδότησης, που τα βασικά συστατικά της είναι: Ο λόγος μας είναι πολύτιμος, έχει την πιο μεγάλη αξία. Όταν τιμάς τον λόγο σου, όλοι σε τιμούν και σε επαινούν. Όταν λέμε κάτι, το εννοούμε και μας δεσμεύει. Όχι για να μην τιμωρηθούμε αν δεν το τηρήσουμε, αλλά επειδή το να το τηρήσουμε δείχνει την αξία μας και ότι μπορούν οι άνθρωποι να μας εμπιστευτούν, να μας έχουν φίλους /-ες και να μας κάνουν παρέα. Και πολλά ακόμη παρόμοια, διατυπωμένα κάθε φορά σε γλώσσα κατανοητή από το κάθε συγκεκριμένο παιδί.

Ακόμα ένα παράδειγμα παιδαγωγικής η οποία συγκροτεί το παιδί ως υποκείμενο του λόγου του, που θα μπορούσε να έχει

ιδιαίτερη αποτελεσματικότητα στο σχολικό περιβάλλον, είναι το ακόλουθο:

Στέρηση βάση για την ηθική συγκρότηση του παιδιού είναι η αρχαία αρχή «Μην κάνεις εσύ στον άλλον ό,τι δεν θέλεις να κάνουν σε σένα».

Ένας απλός και συνήθης τρόπος, με τον οποίο οι μεγάλοι προσπαθούν να ενσταλάξουν στο παιδί αυτή την αρχή, είναι ο εξής: Του λένε και του ξαναλένε «Μην κάνεις...», προφανώς συνοδεύοντάς την με εξηγήσεις, επιχειρήματα, παραδείγματα και αντιπαραδείγματα, ιστορίες κ.λπ.

Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα αυτής της παιδαγωγικής προσέγγισης δυσκολεύεται, περιορίζεται ή και ενίοτε αστοχεί. Επειδή το παιδί τοποθετείται σε τέτοια θέση λόγου («εσύ»), που το καθιστά απλό δέκτη του λόγου του μεγάλου. Αυτό μπορεί να γεννήσει στο παιδί συχνά αναμενόμενες αντιδράσεις υπεράσπισης της αυτονομίας του από την επιβολή (ή, κατά το παιδί, επιβουλή) του μεγάλου. Καθώς επίσης και φαντασιακούς ανταγωνισμούς του είδους «Τίνος θα περάσει», «Δεν θα περάσει το δικό σου», «Δεν θα μου λες εσύ τι να κάνω» και άλλα παρόμοια. Μέχρι και την αμφισβήτηση της ίδιας της εγκυρότητας μιας τέτοιας αρχής, όπως π.χ. με την επίκληση του δικαίου του ισχυροτέρου που βασιλεύει στην κοινωνία κ.λπ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μια τέτοια ρητή ή σιωπηρή υιοθέτηση του δικαίου του ισχυροτέρου τροφοδοτεί με αίγλη και σαγήνη το ψευδονταηλικί (bullying). Αυτή η στάση συνοδεύεται βέβαια από τη συνειδητή ή ασυνειδητή φαντασίωση του

παιδιού ότι στη θέση του ισχυροτέρου που κάνει ό,τι θέλει βρίσκεται ή θα βρεθεί το ίδιο... Μοιραία αυταπάτη.

Γι' αυτό, πιο αποτελεσματική θα ήταν η ακόλουθη μέθοδος: Αντί να επαναλαμβάνουν οι μεγάλοι αυτή την αρχή, να διδάξουν στο παιδί να λέει το ίδιο νόημα, αλλά ως εξής: «Δεν θα κάνω ποτέ στον άλλον ό,τι δεν θέλω να κάνουν σε μένα».

Όπως βλέπουμε, σ' αυτή τη διατύπωση το παιδί δεν βρίσκεται πλέον στη θέση του αντικειμένου του λόγου του μεγάλου, που του υποδεικνύει τι να κάνει. Αλλά μιλά εκφέροντας τον ίδιο κανόνα ζωής ως υποκείμενο του δικού του λόγου: «[ΕΓΩ ΥΠΟΣΧΟΜΑΙ ΚΑΙ ΔΕΣΜΕΥΟΜΑΙ ότι] δεν θα κάνω ποτέ στον άλλον ό,τι δεν θέλω να κάνουν σε μένα».

Αυτή η αλλαγή της θέσης λόγου αλλάζει τα πάντα. Επειδή το παιδί που μιλά *υπόσχεται και δεσμεύεται από τον λόγο του*, δηλαδή, *δίνει τον λόγο του* ότι θα τηρήσει και θα τιμήσει αυτή την αρχή. Έτσι, το παιδί καθίσταται και αναγνωρίζει τον εαυτό του ως υποκείμενο του λόγου του. Αισθανόμενο όχι μόνο το βάρος της τιμητικής ευθύνης που αναλαμβάνει, αλλά και την ικανοποίηση από την αξιοπρέπεια που του χαρίζει το ότι βρίσκεται σε μια τέτοια τιμητική θέση: Ότι, δηλαδή, μιλά και ο λόγος του βαρύνει, έχει αξία και αναγνωρίζεται από τον άλλον ως λόγος αξιόπιστου ανθρώπου. Είναι σαφές ότι εδώ αναδύεται η πεμπτουσία της ιδιαίτερης αρετής των Ελλήνων που ονομάζεται «φιλότιμο».

Σχετικά με αυτή την παιδαγωγική, δύο μαρτυρίες: Σε μια ομιλία μου για το bullying στη Ναύπακτο, μία ακροάτρια μας πληροφόρησε ότι στην πόλη του Καναδά όπου ζούσε κάθε

πρωί τα παιδιά στο σχολείο, αντί προσευχής, υπόσχονταν από κοινού «Θα φέρομαι στον άλλον όπως θέλω να φέρονται σε μένα». Στην αντίστοιχη ομιλία μου στη Βέροια, ένας φίλος μου, παλιός πρόσκοπος, μας μίλησε για τη συγκίνηση και την υπερηφάνεια που ένιωθαν τα παιδιά όταν έδιναν την «Υπόσχεση» ότι θα κάνουν καλά έργα...

Θεωρώ ότι αυτή η νέα έκδοση, ανανεωμένη ως προς την εμφάνιση και εμπλουτισμένη ως προς το περιεχόμενό της, είναι μια ιδιότυπη συνέχεια ενός διαλόγου που τον είχε και ακόμη τον έχει μεγάλη ανάγκη όχι μόνο κάθε γονιός, αλλά και η κοινωνία μας ολόκληρη, ως προς το παρόν και ως προς το μέλλον της. Εύχομαι και η παρούσα στιγμή να είναι εξίσου γόνιμη με τη μέχρι τώρα θετική πορεία αυτού του διαλόγου.

Αθήνα, 14 Αυγούστου 2018

Η έκπληξη μπροστά στο προφανές

«Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο. Γονείς θέλουν!»

Στην αρχή ακούνε σαστισμένοι και με κοιτάνε με μάτια σαν χαμένα, σαν να μην πιστεύουν ό,τι άκουσαν. Ύστερα, στρέφουν λίγο κεφαλή και βλέμμα, αμίλητοι: Κάποιοι διακόπτες μέσα στο μυαλό τους αλλάζουν θέση. Κάτι άκουσαν, είναι φανερό. Μετά, με κοιτάνε ξανά στα μάτια για λίγο. Και έπειτα, μ'ένα χαμόγελο ολοκληρωτικό, μου λένε κάτι σαν «ευχαριστώ» και ανασηκώνουν τον κορμό ή πισωπατάνε λιγάκι, με το βλέμμα τους πάντα καρφωμένο στο πρόσωπό μου. Αναγνωρίζουν κάτι κρίσιμα δικό τους που τους διέφευγε – τους αποκαλύπτεται μια πτυχή του κόσμου που φαινόταν χαμένη στην ομίχλη. Είναι σε θέση και να δουν, και να αισθανθούν, και ν'αναλάβουν τη λυτρωτική ευθύνη που τους αναλογεί, με σεβασμό και με αγαλλίαση.

Τη σκηνή αυτή την έχω ζήσει δεκάδες πια φορές τα τελευταία χρόνια. Κάποιες απ'αυτές στο ιατρείο μου, όπου τόσοι άνθρωποι έρχονται να καταθέσουν τον πόνο τους και την απορία τους. Τις περισσότερες φορές, ωστόσο, σε σεμινάρια ή διαλέξεις με θέμα είτε την εφηβεία ή γενικότερα το παιδί, είτε ακόμη και κάτι από πρώτη ματιά άσχετο μ'αυτά, όπως η τέχνη του ζην, η κατάθλιψη, το άγχος...

Πρόκειται και πάλι για ανθρώπους οι οποίοι, μέσα από τα όσα άκουσαν για το θέμα, αισθάνονται ότι *υπάρχει απάντηση*

στο ερώτημά τους. Ότι κάποιος ξέρει την απάντηση στο ερώτημα που τους παιδεύει. Και ζητούν να τη μάθουν κι εκείνοι.

Έρχονται λοιπόν και με ρωτάνε, με λόγια και τρόπο σχεδόν στερεότυπο, το ίδιο: «Να σας φέρω το παιδί μου να το δείτε; Έχουμε προβλήματα...». Τους ακούω πάντα προσεκτικά, με υπομονή και σεβασμό, καθώς μου λένε, με τον τρόπο του καθένας, ποια είναι τα προβλήματα, την αμηχανία τους, το ότι έχουν δοκιμάσει αυτό ή εκείνο. Τους απαντώ λέγοντας λίγα πράγματα σχετικά με τα όσα μου εξέθεσαν. Και ύστερα, εννιά φορές στις δέκα, αυτή την κουβέντα: *Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο. Γονείς θέλουν!*

Δεν θα ξεχάσω ποτέ την αντίδραση μιας μητέρας στην Κέρκυρα. Είχα πάει εκεί να συζητήσω με τα παιδιά ενός λυκείου και, την άλλη μέρα, με γονείς και γενικά ενήλικες (καθηγητές και άλλους) για το θέμα *Εφηβεία και οικογένεια*. Πήρε τον λόγο από την αίθουσα, είπε σχηματικά το πρόβλημά της και ύστερα με ρώτησε: «Μήπως πρέπει να τον πάω σε ψυχολόγο;». Της απάντησα λοιπόν όπως είπαμε: «Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο. Γονείς θέλουν!». Και η αντίδρασή της, όλο απορία: «Και πώς να γίνουμε *τώρα* γονείς;».

Το τι απάντησα στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν έχει ιδιαίτερη σημασία εδώ. Το σπουδαιότερο είναι ότι η κουβέντα της, η απορία της και η αντίδρασή της συνοψίζουν την καρδιά του θέματος: Πράγματι, τα παιδιά θέλουν γονείς. Συχνότατα όμως οι γονείς, για λόγους και δικούς τους και κοινωνικούς, δεν

στάθηκαν, για πολύ καιρό ή σε κάποια κρίσιμη στιγμή, στη θέση του γονιού. Δεν εκπλήρωσαν επαρκώς τη λειτουργία του γονιού. Στο κενό που προέκυψε φύτεψαν ζιζάνια και δυσλειτουργίες, που συχνά έχουν σαν πυρήνα τους το ότι το παιδί το ίδιο κλήθηκε να αναλάβει τα ηνία της κατάστασης, να βρει απαντήσεις και λύσεις και να κανονίσει εκείνο –ένα παιδί!– τι θα γίνει στο σπίτι: είτε το πώς θα λειτουργήσουν οι γονείς του απέναντί του, είτε και –ακόμη πιο παράδοξα– πώς θα λειτουργήσει όλη η οικογένεια. Από το αν θα πάνε κάπου μέχρι τι ώρα και με ποιον τρόπο θα γίνει το τάδε πράγμα, κι από το πώς θα φέρονται ο ένας στον άλλον μέχρι το αν έχει δίκιο ο ένας ή ο άλλος γονιός σε ένα θέμα που τους φέρνει σε αντίθεση – ακόμη και πως θα είναι η σχέση των γονιών του...

Έχω ακούσει τόσες ιστορίες: Να κανονίζει το παιδί αν, πού, πότε και με ποιους θα πάει διακοπές η οικογένεια. Να κρίνει το παιδί αν ο ένας γονιός μίλησε σωστά στον άλλο. Να αποφασίζει το παιδί αν και πού θα αγοράσουν ένα νέο σπίτι. Να βρίζει το παιδί ή και να χτυπά τη μητέρα του, και οι γονείς να μην το βάζουν στη θέση του «επειδή το παιδί μπορεί να αισθανθεί αδικημένο ή πληγωμένο»... ή «επειδή και η μητέρα του του μίλησε άσχημα!»... Μέχρι την πιο γλαφυρή σκηνή, η οποία δείχνει όλον τον παραλογισμό που βασιλεύει όταν σε μια οικογένεια γονείς και παιδιά δεν είναι στη θέση τους:

Μου τηλεφωνεί αργά το απόγευμα, πριν χρόνια, μια κυρία, φανερά αναστατωμένη και χαμένη, και μου ζητά να τη δεχτώ κατεπειγόντως επειδή αντιμετωπίζει σοβαρότατη κρί-

ση στο σπίτι της και χρειάζεται άμεση βοήθεια για την αντιμετώπισή της. Αισθάνομαι ότι όντως κάτι έχει τελείως ξεφύγει από τον έλεγχο και μπορεί να συμβεί κάτι απρόβλεπτο. Τη δέχομαι λοιπόν αργά το βράδυ. Ευγενέστατη, ευφυής, μορφωμένη, γύρω στα σαράντα. Μου περιγράφει την κατάσταση κρίσης: Ο σύζυγός της λείπει σε ταξίδι και η ίδια ήρθε σε οξεία σύγκρουση με τη δεκατετράχρονη κόρη της. Κουβέντες, νεύρα, αδιέξοδο στη συνεννόηση... «Κι εγώ σηκώθηκα και έφυγα απ' το σπίτι. Και τώρα δεν ξέρω πού να πάω και τι να κάνω, πώς να περάσω τη νύχτα...»

Χρειάστηκε αρκετή ώρα συζήτησης για να μαζευτεί το χύμα της κατάστασης, να ξεθυμάνει και να ηρεμήσει κάπως εκείνη η μητέρα. Και να μπορέσει τελικά ν' αντιληφθεί ότι, σε οποιαδήποτε κατάσταση κρίσης και σύγκρουσης μ' έναν έφηβο, ο γονιός δεν έχει το δικαίωμα «να σηκωθεί να φύγει από το σπίτι». Ότι, αντίθετα, έχει την υποχρέωση να μην επιτρέψει να γεννηθεί η παραμικρή αμφιβολία και υπόνοια στο μυαλό του παιδιού ότι ο γονιός δεν είναι σε θέση –δεν ξέρει, δεν μπορεί, δεν θέλει... – να υπερασπίσει και να επιβάλει, στην ανάγκη, το στοιχειωδέστερο αλλά και ουσιαστικότερο θεμέλιο της οικογενειακής ζωής: *Σ' αυτό το σπίτι είμαστε και ζούμε σαν οικογένεια. Εμείς οι γονείς είμαστε οι εγγυητές, και οι ρυθμιστές, και οι φύλακες του οικογενειακού πλαισίου. Ποτέ και σε καμιά περίπτωση δεν θα υπεκφύγουμε απ' αυτή τη θέση και ευθύνη – όποια κι αν είναι τα ζόρια και οι αντιξοότητες. Γιατί, αν ο γονιός φύγει από τη θέση του γονιού, το σπίτι μένει ακέφαλο, ακυβέρ-*

νητο. Και, οπωσδήποτε, δεν είναι μέσα στις υποχρεώσεις ούτε στις δυνατότητες ενός παιδιού να κυβερνήσει ένα σπίτι. Οριακά, μάλιστα, αν κάποιος έχει τη δυνατότητα να πει «Θα φύγω από το σπίτι», αυτός ο κάποιος είναι μόνο το παιδί – ποτέ οι γονείς του. Αν ο γονιός φύγει από το σπίτι γιατί ζορίστηκε με το παιδί του, τότε η οικογένεια παραπαίει και θα σωριαστεί. Και τα ερείπια θα τους πλακώσουν όλους.

Η μητέρα εκείνη αντιλήφθηκε λοιπόν ότι η θέση του γονιού είναι στο σπίτι και ότι κανένας και για κανένα λόγο δεν έχει το δικαίωμα να τον εκτοπίσει αποκεί. Ότι δεν κάνει το παιδί κάποιον γονιό του, αλλά οι γονείς ένα παιδί παιδί τους. *Για να είσαι γονιός, δεν προϋποτίθεται η έγκριση του παιδιού* – ούτε η διανοητική, ούτε η συναισθηματική. Ούτε να επικυρώνει το παιδί την ιδιότητα του γονιού, ούτε να κρέμεται ο γονιός από την αποδοχή του παιδιού του για να είναι στη θέση του γονιού. *Και η ιδιότητα του γονιού και η ιδιότητα του παιδιού δεν είναι καρπός συμφωνίας των δύο μερών.* Την ορίζουν και την αποδίδουν κανόνες που θεμελιώνουν τον κοινωνικό δεσμό, θεσμοί ανεξάρτητοι από τη βούληση και εκείνου που έχει την ιδιότητα του γονιού και εκείνου που έχει την ιδιότητα του παιδιού. Η ιδιότητα αυτή είναι πάγια και ανέκκλητη, μη διαπραγματεύσιμη: Δεν μπορείς να την έχεις (να είσαι γονιός) Τρίτη-Πέμπτη-Σάββατο και να μην την έχεις Δευτέρα-Τετάρτη-Παρασκευή (Κυριακή αργία...). Ακόμη κι αν, σε κάποιες ακραίες περιπτώσεις, η κοινωνία θα μπορούσε να προβλέπει το ισοδύναμο του «διαζυγίου» μεταξύ γονιού-παιδιού, και πά-
λι για να γίνει κάτι τέτοιο, δεν αρκεί να υφίσταται αντιπαράθε-

ση των δύο μερών ή μονομερούς απόφαση. Μόνο η κοινωνία –ένας θεσμικός τρίτος– έχει αυτή την αρμοδιότητα, σύμφωνα με τις προβλέψεις του νόμου. Όπως έχει και τη νόμιμη εξουσία να αφαιρέσει την επιμέλεια ενός ανηλίκου από έναν ανίκανο γονιό – πάντα για να την αναθέσει σε κάποιον άλλον, όχι αφήνοντας ένα παιδί στο πουθενά. Και πάλι, η ιδιότητα του γονιού δεν καταργείται – τροποποιούνται μόνο, από μια στιγμή και πέρα, το νομικό της πλαίσιο και αντίκρισμα.

Αρκετά συχνά, σε ώρες έντασης και σύγκρουσης, κάποια παιδιά γυρνούν και λένε στους γονείς τους, με τρόπο επιθετικά προκλητικό: «Δεν με ρωτήσατε αν ήθελα να γεννηθώ!» (σε διάφορες παραλλαγές, φυσικά: «Εσείς το αποφασίσατε, όχι εγώ», «Για σας με γεννήσατε, όχι για μένα»...). Είναι φανερό εδώ ότι το παιδί εκδραματίζει, όπως λέμε, μια *φαντασίωση αυτογένεσης*, ότι θα ήθελε να υπάρχει πριν υπάρξει, ώστε να επιλέξει πώς να είναι – προφανώς, αποφεύγοντας πολλά από την κοινή μοίρα των ανθρώπων και γενικά από την ανθρώπινη κατάσταση. Ας σημειωθεί ότι τέτοιες φαντασιώσεις αυτογένεσης, όπως και η τυπική παραλλαγή τους «Εγώ γέννησα τους γονείς μου», έχουν κυρίαρχη θέση στην ψυχική συγκρότηση σε περιπτώσεις μεγαλομανιακής παθολογίας, καθώς και σε κάποιους καρκινοπαθείς· σαν να λέμε, σε περιπτώσεις όπου λίγο ή πολύ «τρελαίνεται» το μυαλό ή το σώμα...Γι' αυτό και είναι μάλλον επιζήμιο, ένας γονιός να υποχωρεί στην πίεση τέτοιων φαντασιώσεων.

Προφανώς, σ' αυτή τη φαντασιωσική πρόκληση οι γονείς δεν επιτρέπεται ν' απαντήσουν «τσιμπώντας» και λέγοντας άστοχα λόγια, όπως «Είσαι τρελός», «Αν δεν σου αρέσει, κάνε ό,τι θέλεις», «Είσαι αχάριστη» κ.τ.ό. – μέχρι το ανεπίτρεπτα οριακό «Καλύτερα να μη σε είχα κάνει»... Αντίθετα, οφείλουν ν' απαντήσουν με κατανόηση και ψυχραιμία, με λόγια απλά. Αυτά τα λόγια, ακόμη κι αν τη στιγμή εκείνη το παιδί φαίνεται ότι τα απορρίπτει, θα τραβήξουν με τον καιρό τον δρόμο τους μέσα στην ψυχή του και θα συμβάλουν στη συγκρότηση και την ισορροπία της. Τέτοια λόγια θα ήταν τα εξής: *Θελήσαμε να σε γεννήσουμε γιατί υπήρχε αγάπη μεταξύ μας και προς το παιδί που θα γεννιόταν – εσένα. Κανείς δεν ρωτιέται για να γεννηθεί, όπως δεν ρωτιέται για το πόσα πόδια ή μάτια έχει, για το πώς λειτουργεί η καρδιά και τα νεφρά του, για το αν χρειάζεται να αναπνέει... Αυτά είναι όλα δεδομένα. Όλοι ανήκουμε αντικειμενικά, θέλοντας και μη, στην αλυσίδα της ανθρώπινης γενεαλογίας και ο καθένας από μας λαμβάνει, λειτουργεί και μεταδίδει το δώρο της ζωής και του πολιτισμού σε άλλους. Το ζητούμενο λοιπόν για σένα είναι, με αυτά που σου προσφέρθηκαν και υπάρχουν, να αναζητήσεις και να βρεις τον δικό σου δρόμο στη ζωή, τον δικό σου τρόπο για να ζήσεις ευτυχισμένος/-η...*

“ Το κείμενο αυτό είναι ταυτόχρονα επιστημονική μελέτη και εμπιστευτική επιστολή σε γονείς που σκέφτονται. Απευθύνεται σε συνήθεις γονείς, που μέσα σε συνήθεις οικογένειες ανατρέφουν συνήθη παιδιά. Και στην πορεία συναντούν δυσκολίες, απορίες, προβλήματα, ίσως και αδιέξοδα.

Όλο και συχνότερα, αυτοί οι συνήθεις γονείς θέτουν το ερώτημα: «Μήπως το παιδί χρειάζεται ψυχολόγο;».

Η εμπειρία και ο στοχασμός, ωστόσο, με οδηγούν στο συμπέρασμα ότι, κατά κανόνα, τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο. Γονείς θέλουν! Αυτή η ανοιχτή επιστολή, λοιπόν, εξηγεί με τρόπο κατανοητό τι σημαίνει η σχέση γονιού-παιδιού, τι περιμένει το παιδί απ’ τους γονείς του, πώς μπορεί να στέκεται ο γονιός στη θέση του και πώς ν’ αντιμετωπίζει τα προβλήματα που εκδηλώνονται με συμμετοχή του παιδιού. Παράλληλα, εκθέτει τη θεμελιώδη λογική και συγκεκριμένες οδηγίες, που μπορούν να υποστηρίξουν την τέχνη του γονιού. Μια τέχνη βασισμένη σε δύο πράγματα που κάθε συνήθης γονιός μπορεί να προσφέρει στο παιδί του: αγάπη και κανόνες. ”

Ένα βιβλίο-κοινωνική παρέμβαση ως προς τη γονεϊκή λειτουργία, που διαβάστηκε, αγαπήθηκε και συζητήθηκε όσο λίγα, επανακυκλοφορεί σε νέα εμπλουτισμένη μορφή η οποία απαντά και στο αγωνιώδες ερώτημα: «Και τι κάνουμε τώρα που το θέμα έχει στραβώσει και το παιδί έχει ξεφύγει;».

ISBN:978-618-03-1680-3

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 81680